

Erasmus+

MLM

make literacy meaningful

www.euliteracy.eu

Dieses Projekt wurde mit Unterstützung der Europäischen Kommission finanziert. Die Verantwortung für den Inhalt dieser Veröffentlichung trägt allein der Verfasser; die Kommission haftet nicht für die weitere Verwendung der darin enthaltenen Angaben.

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Els primers passos vers l'escriptura: Entrevista a Maria Montes Valls

MLM

make literacy meaningful

Xavier Pascual

Universitat Autònoma de Barcelona

Aquest és es basa en la transcripció de l'entrevista feta a Maria Montes Valls, mestra jubilada que va treballar, durant 35 anys, en escoles d'educació infantil i primària a la ciutat de Badalona (Barcelona), on va tenir l'oportunitat d'ajudar a molts nens i nenes d'origen estranger a aprendre a llegir i escriure en català.

Com aprenen a escriure en català els infants d'origen estranger escolaritzats a Catalunya?

MARIA: Els infants es mouen a través d'una sèrie d'etapes a mesura que aprenen a escriure. Aquestes etapes reflecteixen el seu coneixement creixent sobre les convencions d'alfabetització, que inclouen lletres, sons i l'espaiat de paraules dins una frase. És important recordar que hi haurà variacions en la manera com els nens i les nenes passen per les diferents etapes d'escriptura. Pot ser que un infant no passi de d'una etapa a una altra de la mateixa manera que ho fa un altre infant, pot ser que passi per dues etapes al mateix temps i que les línies entre les etapes siguin borroses.

XAVIER: Entenc, però, que ens pots parlar de les característiques de l'ensenyament de l'escriptura comunes a tots els infants.

MARIA: Intentaré resumir-ho. La majoria d'infants d'origen estranger comencen a escriure en català fent gargots i dibuixos. Quan un nen o nena agafa el llapis o el color amb el puny complet i fa gargots està explorant amb l'espai i la forma. Està creant un registre permanent de les seves idees i pensaments, sigui quina sigui la seva llengua materna. Aquests primers gargots poden ser els primers èxits de l'escriptura! Els marcadors gruixuts, els llapis de colors i el paper no marcat són bones eines per a aquesta etapa de descobriment de l'escriptura.

En aquesta etapa de desenvolupament de l'escriptura, els nens i les nenes comencen a comprendre que els escriptors i les escriptores utilitzen símbols per transmetre el seu missatge. L'escriptura comença a incloure formes, sovint cercles, quadrats i altres figures. Un infant escriptor en aquesta etapa "escriu" sovint alguna cosa i es pregunta: "Què significa això?" S'orienta poc en les formes i l'espai.

XAVIER: Quan i com apareixen les primeres lletres, Maria?

MARIA: A mesura que l'escriptura es desenvolupa, l'infant començarà a utilitzar lletres aleatòries. La majoria d'infants comencen amb les consonants, especialment aquelles presents en el seu propi nom. Els fragments d'escriptura solen ser cadenes de consonants en majúscules. No paren atenció als espais entre paraules o a la

direccionalitat. Al principi d'aquesta etapa hi ha una manca de correspondència entre el so i el símbol, entre les paraules que intenten escriure i les lletres que utilitzen. Els esforços posteriors poden incloure lletres per a cadascun dels sons presents en les paraules.

Diferents tipus de paper, incloent-hi targetes, sobres, paper d'embalar i alguns bolígrafs més petits són bones eines per escriure en aquesta etapa. Les tires de lletres d'escuma també són pràctiques. Com a principiants en l'art de l'escriptura, els infants practiquen la seva artesanía, aprenen molts conceptes a través d'allò que fan sobre el paper. Quan un infant assenyalava paraules individuals en una pàgina quan llegeix, s'està esforçant per relacionar el seu discurs amb una paraula escrita i desenvolupa el concepte de paraula. Aquesta consciència sobre el propòsit i l'existència d'espais que separen paraules i sobre el fet que les paraules parlades coincideixen amb les paraules impreses dona sentit al seu concepte de paraula.

XAVIER: Com ho entenc, en aquesta etapa, els nens escriuen amb sons d'inici i final. En quina llengua ho fan?

MARIA: Sí, també poden començar a lletrejar correctament algunes paraules d'alta freqüència. Les vocals es poden inserir en les paraules que escriuen. A mesura que fan una transició cap a escriptors i escriptores més convencionals, els infants començaran a escriure paraules tal com sonen. La puntuació comença a aparèixer quan els infants experimenten amb la formació de frases. T'he de dir que he vist de tot: nens i nenes que comencen a escriure sons de la seva llengua materna, i d'altres que ja intenten reproduir sons del català.

En aquesta etapa, els infants ja pronuncien la majoria de les paraules correctament, amb certa confiança en el seu coneixement fonètic que els permet lletrejar paraules més llargues. En totes les etapes, és important valorar moltíssim els esforços que fan els infants en escriure. També és important trobar oportunitats per a què puguin compartir el seu treball amb altres infants, i, sobretot, mostrar els resultats dels seus esforços, els seus textos, a la paret o a l'entrada de l'escola.

XAVIER: Suposo que trobeu que la majoria del vostre alumnat fa servir el català com a segona llengua. Molts estudiants no-catalanoparlants de primer curs acaben de començar el primer segment de la seva educació que està totalment en català. També tindreu estudiants que han estat educats a Catalunya però que encara necessiten desenvolupar una major competència en català. Com afecten aquestes condicions a la vostra feina com a docents?

MARIA: Bé, hem de tenir en compte que un gran nombre d'alumnes de l'escola on he treballat no aprenen a llegir ni escriure a casa, ni en la llengua materna, ni en cap altra llengua, i menys en dues llengües. Un estret enfocament basat en habilitats per ensenyar la lectura i l'escriptura s'identifica com un dels principals objectius per a tots.

Tanmateix, perquè el canvi succeeixi a l'aula, el professorat ha de relacionar-se i comprendre un paradigma diferent al voltant de l'ensenyament i l'aprenentatge primerencs de l'alfabetització.

Per al fenomen de l'aprenentatge primerenc d'alfabetització, el paradigma del qual cal que ens allunyem es aquell que entén que l'alfabetització es compon de conjunts

d'habilitats i tècniques, separades de qualsevol context real. Com que es veu així, l'èmfasi està en l'ensenyament i la pràctica de les habilitats. Les habilitats que es creuen necessàries per a la lectura i l'escriptura s'ensenyen als nens, des de simples a complexes i d'una part a una altra, amb èmfasi en la fonètica, la formació de les lletres i l'escriptura perfecta. Molts docents creuen que els infants només poden utilitzar l'escriptura i la lectura per motius significatius i reals una vegada que coneixen aquests "conceptes bàsics".

El paradigma "nou", en el que jo crec, suggereix que hem de veure l'alfabetització com a part de les pràctiques quotidianes socials i culturals de la gent. El que la gent fa amb la lectura i l'escriptura és significatiu i cal centrar-se en això. L'ensenyament de la lectura i l'escriptura implica fer que els infants realitzin activitats significatives amb el llenguatge escrit des del principi. Aquestes activitats ajuden a comprendre què és allò que s'utilitza per llegir i escriure, i a entendre com utilitzar-ho. Les habilitats tècniques s'aprenen alhora que s'aprèn a llegir llegint i a escriure escrivint.

XAVIER: Ensenyar a escriure a nens i nenes d'origen estranger és diferent a ensenyar a nens i nenes catalanoparlants?

MARIA: L'ensenyament d'habilitats d'escriptura per si soles no funcionen, especialment amb els infants de famílies que tenen poques mostres escrites a casa seva, en els seus idiomes i on els progenitors tenen pocs motius per llegir i escriure en la vida quotidiana. Quan arriben a l'escola, aquests infants han tingut poques oportunitats de desenvolupar conceptes importants sobre el gran valor de la lectura i de l'escriptura. Si a classe se'ls fan fer activitats repetitives com ara establir relacions sonores entre les lletres i dibuixar, els serà molt difícil d'aprendre a fer les associacions necessàries per començar a llegir i escriure.

XAVIER: Ho entenc, però, com poden aprendre a llegir i a escriure quan encara no han adquirit les habilitats tècniques? I quin és el teu paper com a mestra en aquest procés, si no és per ensenyar aquestes habilitats primer?

MARIA: Per trobar les solucions a aquests dilemes, els educadors necessiten oportunitats per examinar les seves pròpies creences sobre l'aprenentatge, així com per explorar algunes de les investigacions importants per adquirir coneixements pedagògics de la literatura sobre l'aprenentatge d'alfabetització primerenca. També han d'observar i experimentar "bones pràctiques" per adonar-se que les habilitats es poden ensenyar en contextos significatius i de forma holística.

Allò que els infants saben fer quan comencen l'escola, ho han après en la seva llengua materna en la majoria dels casos. Aquest és el punt de partida real per a tots els aprenentatges, però en entorns multilingües, aquest fet sovint s'ignora i s'oblida quan l'idioma de l'ensenyament és diferent de la llengua que un infant coneix.

XAVIER: És preferible que l'aprenentatge comenci amb la llengua materna?

MARIA: Sí, crec que sí; també es pot aprendre català o qualsevol altra llengua i, eventualment, es pot utilitzar la llengua materna com a mitjà complementari per a alguna docència. Al mateix temps, sabem que el context, el llenguatge i la pedagogia han de ser considerats conjuntament. En determinades circumstàncies, per exemple, és

convenient ensenyar alfabetització simultàniament tant en llengua materna com en llengua catalana. Aquí hem de comptar evidentment amb l'ajuda de les famílies.

En resum, perquè els i les joves es converteixin en lectors i escriptors, han d'estar en un entorn on les persones que els envolten interactuïn amb ells de manera positiva, utilitzant un llenguatge escrit que entenguin, que els ajudin a prendre consciència del món de l'escriptura, que se'ls animi a comportar-se com a lectors i escriptors i que puguin adonar-se que l'escriptura té sentit, de la mateixa manera que el parlar té sentit.

Hem de transmetre que l'idioma és un recurs més que no pas un problema. I tots els aspectes del llenguatge estan relacionats entre sí; i les comprensions en un aspecte ajuden a desenvolupar i donar suport a altres aspectes (llegir, escriure, parlar, escoltar, traduir i interpretar).

XAVIER: Maria, dona'ns alguns consells pràctics per als i les docents que busquen activitats d'alfabetització que ajudin a escriure.

MARIA: Els i les mestres haurien de moure's en un entorn d'aula més proper, en un que s'aproximi a l'aprenentatge de l'idioma en un context "natural", on la creació de significats, l'interès i el gaudi siguin factors importants. Tenint en compte això, els i les docents poden intentar incloure activitats d'alfabetització de manera regular en les seves pràctiques d'aula, i preferentment a diari. Per exemple, el/la docent, altres adults o infants més nens grans poden explicar i llegir històries als més joves, en la seva llengua materna o en un idioma addicional, si s'hi escau. Així tothom participa en un diàleg obert i relacionat, que anima als infants a llegir en parelles i grups. El professorat pot presentar models d'escriptura significativa a la pissarra o en fulls grans, per exemple, utilitzant rimes, endevinalles, cançons, missatges i notes.

XAVIER: Entenc Maria, però parla'ns sobre si tens experiència en l'aprenentatge de l'escriptura en etapes anteriors?

MARIA: Bé, Xavier no tinc molta experiència en ensenyar als més petits. Quan feia classe a preescolars no ens preocupàvem molt en ensenyar als infants a escriure ni llegir, però puc dir-te algunes activitats que estic segura que poden ajudar o preparar els nens i nens, migrants o autòctons, per escriure.

Escalar, balancejar-se, empènyer, tirar, excavar, saltar, rodar i córrer: són tot maneres en què l'infant desenvolupa la força, la coordinació, el processament sensorial i les habilitats d'autoregulació que després farà servir per llegir i escriure. A l'exterior és millor, però certament hi ha maneres de fer actes de joc a l'interior.

Les joguines que fomenten la coordinació de l'ull i la mà són necessàries per escriure, també ajuden. I, finalment, és important fer un punt per incloure materials i joguines d'alta qualitat que provoquin curiositat, Així obrim la porta perquè es toquin lletres tot jugant. Això és especialment important per als infants que coneixen un alfabet diferent al nostre. També és bo jugar amb nombres.

He vist que els nens i nenes més petits aprenen millor a través del joc amb un adult o amb un infant més gran, de confiança, que no pas estan asseguts interactuant amb la tecnologia o fent treballs estructurats. Un nen o nena més gran, sap farcir el joc amb conceptes acadèmics i fer-los entenedor per als més petits.

XAVIER: Per últim, ens pots donar alguns consells que s'apliquin especialment per ensenyar a escriure a infants que tenen altres llengües com a primera llengua?

MARIA: Un dels meus col·legues pensava que ensenyar als nens i nenes en català quan parlen una altra llengua a casa pot ser una font de desavantatge potent. Els infants necessiten aprendre en la seva llengua materna. Estaria d'acord amb això però, de fet, és impossible que nosaltres, com a mestres, coneguem totes les llengües maternes dels nostres estudiants d'origen estranger.

Seria ideal si les escoles poguessin ensenyar els continguts del currículum en un idioma que els nens i nenes entenguessin. Un enfocament bilingüe que combinés l'ensenyament continuat en la llengua materna amb la posterior introducció del català podria millorar el rendiment en la segona llengua, així com en altres temes. Sé que alguns països europeus han defensat fermament la importància de garantir que tots els infants aprenguin en la seva llengua materna durant almenys els primers anys d'educació primària, independentment de si aquesta llengua és una llengua minoritària o majoritària. Mai he treballat en aquests sistemes educatius i no sé ben bé com funcionen.

És obvi que les polítiques lingüístiques poden ser difícils d'implementar, especialment quan hi ha més d'una llengua a la mateixa aula o quan el professorat no és experts en l'idioma local. Per tal que l'educació bilingüe sigui eficaç, els governs haurien de reclutar professors de grups lingüístics minoritaris. També es necessitarien programes especials per formar professors per ensenyar en dues llengües i per comprendre les necessitats dels i de les alumnes de llengües minoritàries. De fet, sé que la Generalitat ha realitzat alguns materials útils per tal que el professorat pugui conèixer algunes de les llengües presents a les nostres aules, però això no és suficient. Tot i així, crec que ensenyar en català, la nostra immersió lingüística, funciona molt bé al final.

XAVIER: Moltes gràcies.

MARIA: De res.